

EU:N KILPAILUSÄÄNTÖJEN SOVELTAMINEN KRIISIAIKOINA

1 Johdannoksi

Globaalit kriisit vaikuttavat valtioiden, yritysten ja yksityisten henkilöiden elämään monella tavalla.¹ Erilaisiin kriisiaikojen varten luotuihin yritystoimintaa ja kansalaisia koskeviin säännöksiin joudutaan turvautumaan. Samalla keskeiseen asemaan nousevat erilaiset ad hoc -toimet, joiden puitteissa uutta lainsäädäntöä ja mahdollisesti myös uutta tulkin-takäytäntöä luodaan.

Poikkeustilanteen aiheuttamat taloudelliset ongelmat näkyvät myös EU:n kilpailulainsäädän-nössä ja sen soveltamiskäytännössä. Erityisen selvästi tämä on käynyt ilmi tämän vuoden alkupuolella maailmanlaajuisesti levinneen koronavirus-pandemian yhteydessä. Myös esimerkiksi vuosina 2007–2009 vallinnut ns. finanssikriisi antoi tästä hyvää viitettä. Vastaavan laajuisiin toimiin ei tuoloin EU:n kilpailusääntöjen puitteissa ryhdytty, mutta saatujen kokemusten johdosta esimerkiksi Euroopan komissio (”komissio”) on todennut sen olleen nyt valmiimpi tekemään nopeampia ratkai-suja koronaviruspandemiaan liittyen.²

Koronaviruspandemian yhteydessä komissio ja useat EU-maiden kansalliset kilpailuviranomaiset,

ml. Kilpailu- ja kuluttajavirasto (”KKV”), ovat jul-kisesti kertoneet tilanteesta johtuvista poikkeuksel-lisista lievennyksistä kilpailusääntöjen soveltami-seen. Samalla on käynyt ilmeiseksi, että kriisiajan poikkeustilanne ei kuitenkaan anna perustetta mille tahansa kilpailua haittaavalle menettelylle.

Tässä artikkelissa käsitellään EU:n kilpailusään-töjen soveltamista kriisiaikoina. Artikkelin tarkoi-tuksena on käsitellä kokoavasti erityisesti korona-kriisin nojalla saatujen kokemusten valossa kysy-mystä siitä, minkälaisia poikkeustoimia EU:n kil-pailusäännöt itsessään mahdollistavat kriisitilanteita silmällä pitäen sekä sitä, minkälaisia kilpailupoliit-tisia käytännön linjauksia kilpailuviranomaiset ovat tämän nojalla katsoneet mahdollisiksi ja aiheelli-siksi tehdä kriisitilanteen nojalla. Artikkelissa kes-kitytään ensisijaisesti EU-tason sääntelyyn, mutta huomioidaan lyhyesti myös eri maissa tehtyjä kan-sallisia toimenpiteitä.

Artikkeli koostuu 6 luvusta. Luvussa 2 keski-tytään EU:n valtioneuvoston sääntöjen nojalla tehtyihin toimiin. Luvussa tarkastellaan myös muun muassa myönnettyihin valtioneuvoston liittyviä valituksia sekä valtioneuvoston sääntöjen muutosten vaikutusta kansal-liseen kilpailuneutraaliteettisääntelyyn. Luvussa 3

¹ Kiitän saamistani kommentteista sekä erityisesti kollegaani *Auriina Holckia* oivallisesta tutkimusavusta. Mahdolliset virheet ja epäjohtonmukaisuudet ovat luonnollisesti yksin minun vastuullani.

² Kilpailukomissaari ja komission johtava varapuheenjohtaja *Margrethe Vestagerin* lausuma ehdotusluonnoksesta tilapäisiksi valtioneuvoston puitteiksi talouden tukemiseksi covid-19-epidemian yhteydessä, 17. maaliskuuta 2020.

tarkastellaan yritysten väliseen horisontaaliseen ja vertikaaliseen yhteistyöhön liittyviä väli aikaistoimia ja kilpailusääntöjen soveltamiskäytäntöön liittyviä linjauksia. Luvussa 4 keskitytään määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskeviin kysymyksiin. Luvussa 5 avataan yrityskauppalvonnasta osalta tehtyjä toimenpiteitä. Luvussa tarkastellaan myös ns. failing firm -puolustuksen asemaa kriisiaikana. Luvussa 6 esitetään johtopäätökset.

2 Valtiontuki

Mitä on valtiontuki kilpailuoikeudessa?

Lähtökohtaisesti valtion antamat tuet yrityksille tai tuotannonaloille ovat kiellettyjä. Tämä johtuu siitä, että valtiontuki voi antaa yritykselle taloudellista etua verrattuna sen kilpailijoihin ja näin vääristää kilpailua. EU:n valtiontukisääntö soveltuva, jos alla olevat valtiontuen tunnusmerkit täyttyvät:

- kansallinen viranomainen myöntää yritykselle tukea julkisista varoista esimerkiksi rahallisia avustuksia, korkotukia, verohelpotuksia tai lainantakauksia
- etu on valikoiva eli se kohdistuu ainoastaan tiettyihin yrityksiin, tietyille tuotannonaloille tai tietyn alueen yrityksille
- etu vääristää tai uhkaa vääristää kilpailua suosiolla tuensaajaa
- etu vaikuttaa EU-maiden väliseen kauppaan³

Komissio on antanut tulkintaohjeet siitä, milloin valtiontuet ovat sallittuja ja millaisia menettelyitä niitä myönnettäessä täytyy noudattaa. Valtiontukea on myös mahdollista antaa esimerkiksi vähämerkityksisiä eli de minimis -tukia koskevan asetuksen⁴ ja yleisen ryhmäpoikkeusasetuksen⁵ perusteella. Kyseisten asetusten perusteella annettavia tukia ei

tarvitse ilmoittaa komissiolle. Lisäksi on mahdollista tukea yrityksiä muilla tavoilla, kuten yritys- ja arvonlisäverojen maksamisen keskeyttäminen, jotka jäävät valtiontukien valvonnan ulkopuolelle.

Poikkeukselliset olosuhteet mahdollistavat laaja-alaisemman valtiontuen myöntämisen

Sopimus Euroopan unionin toiminnasta ("SEUT") sallii valtiontuen antamisen esimerkiksi tilanteessa, jossa sillä korvataan poikkeuksellisten tapahtumien aiheuttamaa vahinkoa (SEUT 107 artiklan 2 kohdan b alakohta). Jotta voidaan puhua poikkeuksellisesta tapahtumasta, sen on oltava i) ennakoimaton tai vaikea ennakoida; ii) jolla on huomattava mittakaava / taloudellinen vaikutus; ja (iii) poikkeuksellinen ts. poikettava jyrkästi olosuhteista, joissa markkinat normaalisti toimivat.⁶ Esimerkiksi 9/11-iskujen yhteydessä komissio hyväksyi Ranskan ja Saksan tukijärjestelmät liiketappioiden kattamiseksi lentoyhtiölle 11.–14. syyskuuta 2001 liittyen hyökäyksistä johtuvaan ilmatilan sulkemiseen. Tukijärjestelmä perustui edellä mainittuun säännökseen. Lisäksi sisämarkkinoille soveltuvana voidaan pitää tukea jäsenvaltion taloudessa olevan vakavan häiriön poistamiseen (SEUT 107 artiklan 3 kohdan b alakohta).

Kriisiaikojen sallittu valtiontuki

Finanssikriisi

Vuoden 2008 finanssikriisin aiheuttama sekasorto finanssimarkkinoilla ja myöhemmin reaalitaloudessa poiki EU:lta erinäisiä toimenpiteitä systeemisen kriisin välttämiseksi. Merkittävimpiä näistä olivat

³ Ks. tarkemmin esimerkiksi Faull, Jonathan – Nikpay, Ali (toim.): *The EU Law of Competition*. 3. painos. Oxford 2014 s. 1927–1961.

⁴ Komission asetus (EU) N:o 1407/2013, annettu 18 päivänä joulukuuta 2013, Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 ja 108 artiklan soveltamisesta vähämerkityksiseen tukeen.

⁵ Komission asetus (EU) N:o 651/2014, annettu 17 päivänä kesäkuuta 2014, tiettyjen tukimuotojen toteamisesta sisämarkkinoille soveltuviksi perussopimuksen 107 ja 108 artiklan mukaisesti.

⁶ Ks. esimerkiksi State Aid SA.56685 (2020/N) – DK – Compensation scheme for cancellation of events related to COVID-19, 12. maaliskuuta 2020.

erilaiset valtiontukien antamiseen liittyvät löyhenykset ja avustusmäärien korottaminen.⁷

Komissio muun muassa antoi 26. marraskuuta 2008 tiedonannon, joka käsitti talouden elvytysuunnitelman, jolla pyrittiin edistämään Euroopan toipumista finanssikriisistä.⁸ Suunnitelmassa oli huomioitu myös tarve väliaikaisesti muuttaa valtiontukea koskevia sääntöjä. Valtiontukisääntöjen lieventämisellä tavoiteltiin muun muassa pankkien lainanannon vapauttamista yrityksille ja näin sen varmistamista, että rahoitusta saa tulevaisuudessakin. Lisäksi haluttiin rohkaista yrityksiä investoimaan edelleen tulevaisuuteen.

Finanssikriisin aikana myös Suomessa talouspolitiikan tavoitteeksi muodostui työllisyyden ylläpitäminen sekä yritysten ja kotitalouksien luottamuksen tukeminen. Tällä pyrittiin tukemaan kotimaista kysyntää ja talouden kasvua. Pääministeri Vanhasen II hallituksen toimet tavoitteen saavuttamiseksi suuntautuivat kahteen kohteeseen: rahoituksen saatavuuden turvaamiseen ja varsinaista talouden aktiviteettia ylläpitäviin ja syrjäytymistä ehkäiseviin toimiin. Finanssikriisistä aiheutunutta taantuma hoidettiin laajalla toimenpidekokonaisuudella useassa eri vaiheessa elokuun 2008 budjettiriihestä alkaen aina vuoden 2010 neljänteen lisätalousarvioon saakka.⁹

Koronaviruspandemia

Finanssikriisin tavoin kysymys jäsenvaltioiden mahdollisuudesta myöntää valtiontukea akuutin kriisin kanssa kamppailevalle elinkeinotoiminnalle on

noussut keskeiseen asemaan koronaviruspandemian myötä. Koronaviruspandemialla ja sen aiheuttamalla valtioiden sulkemisella on ollut huomattava vaikutus talouteen. Samalla yritysten tarve valtionavulle on käynyt ilmeiseksi.

Komissio toi jo pandemian alkuvaiheessa esille lähtökohtaisesti myönteisen kannan valtiontuen hyödyntämiselle yhtenä keinona vastata koronaviruspandemian aiheuttamaan taloudelliseen kriisiin. Tämä kävi hyvin ilmi esimerkiksi kilpailukomissaari *Vestagerin* kriisin alkuvaiheessa pitämäästä puheesta, jossa hän linjasi, että ”*komissio antaa jäsenvaltioille mahdollisuuden käyttää kaikkea valtiontukisääntöjen sallimaa joustovaraa tämän ennennäkemättömän tilanteen ratkaisemiseksi.*”¹⁰

Komissio hyväksyi varsin nopealla aikataululla, 19. maaliskuuta 2020, SEUT 107 artiklan 3 kohdan b alakohdan perusteella ns. erityiset oikeudelliset puitteet talouden tukemiseksi koronaviruspandemian yhteydessä¹¹. Nämä oikeudelliset puitteet mahdollistivat sen, että jäsenvaltiot voivat:

- i. perustaa järjestelmiä, joissa voidaan myöntää suorina avustuksina, valikoivina veroetuuksina ja ennakkomaksuina enintään 800 000 euroa yritystä kohti
- ii. myöntää valtion takauksia yritysten ottamille pankkilainoille
- iii. myöntää korkotuettuja julkisia lainoja yrityksille
- iv. tarjota lyhytaikaisia vientiluottovakuutuksia

Lisäksi puitteilla pyrittiin jo alkuvaiheessa suojaamaan niitä pankkeja, jotka kanavoivat valtiontukea reaalityöelölle. Osa jäsenvaltioista suunnitte-

⁷ Vuoden 2008 lokakuun ja vuoden 2011 lokakuun välisenä aikana komissio hyväksyi yhteensä 4 500 miljardin euron edestä (36,7 % EU:n BKT:stä) valtiontukia. Euroopan komission kotisivut: Competition policy and economic recovery, Tackling the financial crisis.

⁸ Komission tiedonanto Eurooppa-neuvostolle – Euroopan talouden elvytysuunnitelma. 26.11.2008. Komissio antoi edelleen 7. huhtikuuta 2009 tilapäiset yhteisön puitteet valtiontukitoimenpiteille rahoituksen saatavuuden turvaamiseksi senhetkessä finanssi- ja talouskriisissä. Komission tiedonanto – Tilapäiset yhteisön puitteet valtiontukitoimenpiteille rahoituksen saatavuuden turvaamiseksi tämänhetkessä finanssi- ja talouskriisissä 2009/C 83/01.

⁹ Yksittäisistä eristä suurimpia olivat Valtion asuntorahaston korkotukilainojen lisääminen, lainavaltuudet viennin rahoitukseen, Teollisuussijoituksen ja Suomen Vientiluoton pääomitus, tuloveron kevennykset ja työnantajan kansaneläkemaksun poisto, maa- ja vesirakentamishankkeet sekä Valtion eläkerahaston sijoitukset yritystodistuksiin. Kansantaloudellinen aikakauskirja – 108. vsk. – 1/2012: Finanssikriisi ja finanssipolitiikka Suomessa.

¹⁰ *Margrethe Vestagerin* lausuma ehdotusluonnoksesta tilapäisiksi valtiontukipuitteiksi talouden tukemiseksi covid-19-epidemian yhteydessä, 17. maaliskuuta 2020.

¹¹ Tilapäiset puitteet valtiontukitoimenpiteille talouden tukemiseksi tämänhetkessä covid-19-epidemiassa (2020/C 91 I/01).

li pankkien nykyisen lainanantokapasiteetin hyödyntämistä ja sen käyttämistä yritysten – etenkin pk-yritysten – tukemisessa. Komission mukaan tällaista tukea voitiin pitää suorana tukena pankkien asiakkaille, ei pankeille itselleen. Samalla komissio ohjeisti siitä, kuinka pankkien välinen kilpailu vääristyy mahdollisimman vähän.

Komissio laajensi puitteita tämän jälkeen 4. huhtikuuta 2020.¹² Laajennuksella annettiin säännökset seuraavista tukitoimenpiteistä:

- i. Tuki suorina avustuksina, takaisinmaksettavina ennakkoina tai veroetuuksina koronavirukseen liittyvään tutkimus- ja kehitystyöhön
- ii. Tuki suorina avustuksina, veroetuuksina, takaisinmaksettavina ennakkoina ja tappiotakauksina testauslaitosten rakentamiseen ja skaalaukseen. Jäsenvaltiot voivat myöntää tukea tukeakseen investointeja, joiden avulla voidaan rakentaa tai skaalata infrastruktuureja, joita tarvitaan koronavirusepidemian torjunnassa käytettävien tuotteiden kehittämiseen ja testaamiseen.
- iii. Tuki suorina avustuksina, veroetuuksina, takaisinmaksettavina ennakkoina ja tappiotakauksina koronavirusepidemian torjunnassa tarvittavien tuotteiden tuotantoon.
- iv. Verojen ja/tai sosiaaliturvamaksujen lykkäysten muodossa myönnettävä kohdennettu tuki sellaisille aloille, alueille tai yritystyypeille, jotka kärsivät eniten epidemian vaikutuksista.
- v. Palkkakustannuksiin myönnettävä kohdennettu tuki koronavirusepidemiasta eniten kärsiville aloille tai alueille ja jotka joutuisivat muuten irtisanomaan henkilöstöä.

Tilapäisten puitteiden muutoksella 4. huhtikuuta 2020 laajennettiin myös aiempia tukimuotoja. Jäsenvaltiot voivat niiden perusteella esimerkiksi myöntää nollakorkoisia lainoja, antaa lainatakauksia, jotka kattavat riskin kokonaan tai tarjota pääomaa. Tällaisten toimenpiteiden yhteenlaskettu nimellisarvo sai olla enintään 800 000 euroa yritystä kohti. Tuki voidaan yhdistää myös niin sanottuun vähämerkityksiseen tukeen (jolloin tuki olisi enin-

tään miljoona euroa yritystä kohti) ja muun tyyppiseen tukeen. Tuella pyrittiin erityisesti antamaan nopeaa apua pk-yrityksille, joilla on kiireellisiä likviditeettitarpeita.

Puitteita laajennettiin uudestaan 8. toukokuuta 2020.¹³ Komissio laajensi tilapäiset puitteet kosemaan pääomitusta ja etuoikeudeltaan huonompia velkatoimenpiteitä. Samalla tilapäisissä puitteisissa otettiin käyttöön useita suojatoimia, joilla pyritään välttämään kilpailun kohtuuton vääristyminen sisämarkkinoilla. Hyväksytyihin tilapäisten puitteiden muutoksiin sisältyy myös jäsenvaltioiden mahdollisuus tukea koronavirusepidemian vuoksi taloudellisissa vaikeuksissa olevia yrityksiä tarjoamalla niille etuoikeudeltaan huonompia velkoja edullisin ehdoin. Tällä tarkoitetaan velkainstrumentteja, joilla on maksukyvyttömyysmenettelyssä huonompi asema kuin tavallisten etuoikeutettujen velkojen saatavilla.

Tilapäisten valtiontukipuitteiden päätarkoituksena on antaa kohdennettua tukea muutoin elinkelpoisille yrityksille, jotka ovat joutuneet taloudellisiin vaikeuksiin koronavirusepidemian vuoksi. Sen vuoksi yritykset, jotka olivat vaikeuksissa jo ennen 31. joulukuuta 2019, eivät ole tilapäisten valtiontukipuitteiden mukaan oikeutettuja tukeen, mutta ne ovat voineet saada tukea voimassa olevien valtiontukisääntöjen ja erityisesti pelastamis- ja rakenneuudistussuuntaviivojen mukaisesti.

Komissio selvensi puitteita jälleen 29. kesäkuuta 2020¹⁴ ja laajensi niitä samassa yhteydessä siten, että jäsenvaltiot voivat myöntää niiden nojalla julkista tukea kaikille mikro- ja pienyrityksille, vaikka ne olisivat olleet taloudellisissa vaikeuksissa jo 31. joulukuuta 2019. Tätä ei sovelleta tilanteissa, joissa yritykset ovat maksukyvyttömyysmenettelyssä, ne ovat saaneet pelastamistukea, jota ei ole maksettu takaisin, tai niihin sovelletaan valtiontukisääntöjen mukaista rakenneuudistussuunnitelmaa. Tilapäi-

¹² Muutokset valtiontukitoimenpiteitä talouden tukemiseksi tämänhetkisessä covid-19-epidemiassa koskeviin tilapäisiin puitteisiin (2020/C 112 I/01).

¹³ Muutokset valtiontukitoimenpiteitä talouden tukemiseksi tämänhetkisessä covid-19-epidemiassa koskeviin tilapäisiin puitteisiin (2020/C 164/03).

¹⁴ Kolmas muutos valtiontukitoimenpiteitä talouden tukemiseksi tämänhetkisessä covid-19-epidemiassa koskeviin tilapäisiin puitteisiin (2020/C 218/03).

siä oikeudellisia puitteita sovelletaan koko EU:ssa ja ne ovat voimassa joulukuun 2020 loppuun asti. Komissio on jatkanut tätä määräaikaan pääomitus-toimien osalta kesäkuun 2021 loppuun. Komissio tulee arvioimaan lähempänä, tulisiko voimassaoloa jatkaa myös tästä eteenpäin.

Komissio on tätä kirjoitettaessa hyväksynyt yli 250 koronaviruspandemiaan liittyvää valtiontuki-ohjelmaa.¹⁵

Myönnettyjä valtiontukia koskevat valitukset

Jäsenvaltioiden myöntämät ja komission hyväksymät valtiontuet ovat poikineet myös valituksia. Esimerkiksi Ryanair on tehnyt useita valituksia EU:n tuomioistuimeen komission hyväksymistä valtiontuista, joita jäsenvaltiot ovat myöntäneet lentoyhtiöille.

Ryanairin on nostanut 1. toukokuuta 2020 kanteen 455 miljoonan euron Ruotsin lainatukujärjestelmästä lentoyhtiöille.¹⁶ Ryanairin mukaan rahoitus on syrjivä, koska se oli saatavissa vain lentoyhtiöille, joilla on Ruotsin myöntämä liikennelupa. Lisäksi Ryanairin mukaan komissio ei ole asianmukaisesti arvioinut kilpailulle aiheutuvia haittoja. Ryanair-konsernin toimitusjohtaja *Michael O'Learyn* näkemyksen mukaan ohjelma lähinnä suosii ”kroonisesti tappiollista” kilpailijaa Scandinavian Airlinesia (”SAS”), joka on saanut Ruotsin hallitukselta myös suoran 137 miljoonan euron julkisen takuun. Tuomioistuin otti asian käsittelyyn kiireellisenä Ryanairin pyynnöstä. Lisäksi Ryanair on nostanut kanteen 8. toukokuuta 2020 Ranskan veronlykkäyksestä samoilla perusteilla. Jotta veronlykkäystä voi saada, täytyy olla Ranskan myöntämä liikennelupa.¹⁷

Ryanair on edelleen tehnyt kaksi valitusta komission hyväksymistä valtiontuista EU:n tuo-

mioistuimeen liittyen Tanskan ja Ruotsin myöntämiin 273 miljoonan euron lainatakauksiin SAS:lle.

¹⁸ Ryanairin mukaan lievennetyt valtiontukisäännöt ovat antaneet kansallisille hallituksille mahdollisuuden tukea kansallisia lentoyhtiöitä kilpailua vääristävällä tavoin. Ryanair on myös tehnyt valituksen komission hyväksymästä Finnairille myönnetystä 600 miljoonan euron lainatakauksesta. Ryanairin mukaan komissio ei ollut asianmukaisesti arvioinut kilpailulle aiheutuvia haittoja. Lisäksi Ryanair katsoo tuen syrjiväksi.¹⁹

Jatkossa tulee olemaan mielenkiintoista nähdä, miten tuomioistuin arvioi asiaa ja millaista painoarvoa se antaa Ryanairin esittämille perusteille esimerkiksi kansallisiin lupamenettelyihin liittyen. Sinänsä on selvää, että kriisin varjolla ei tulisi voida myöntää kilpailua selvästi vääristävää tukea esimerkiksi tarkoituksessa perusteettomasti tai perusteet-toman laaja-alaisesti tukea omia kansallisia ”kruununjalokiviä” (”national champions”). Myönnetyllä tuella voi olla merkitystä paitsi akuuttia selvytymiskamppailua, myös tulevaa yritysten välistä kilpailuasetelmaa silmällä pitäen, kun esimerkiksi osa lentoyhtiöistä on saanut suuria määriä valtiontukea ja toiset vähemmän tai eivät lainkaan.

Koronaviruspandemiaan liittyvä valtiontuki Suomessa

Komissio on hyväksynyt kaksi Suomen valtion antamaa valtiontukea Finnairille. Komissio hyväksyi Suomen valtion suunnitteleman Finnairin pääomituksen, jossa valtio hankkii lisää Finnairin osakkeita yhtiön 10. kesäkuuta käynnistetyssä osakeannissa.²⁰ Valtiolla on omistusosuutensa perusteella oikeus merkitä osakeannissa osakkeita 286 miljoonalla eurolla. EU:n kilpailupolitiikasta vastaavan komissaari *Margrethe Vestagerin* mukaan Fin-

¹⁵ Tiedot ohjelmista on koottu komission kotisivuille: https://ec.europa.eu/competition/state_aid/what_is_new/covid_19.html

¹⁶ T-238/20 Ryanair v. komissio. Ks. asian tiivistelmä: C 209/47 EN Official Journal of the European Union 22.6.2020.

¹⁷ T-259/20 Ryanair v. komissio. Ks. asian tiivistelmä: C 215/68 EN Official Journal of the European Union 29.6.2020.

¹⁸ T-378/20 ja T-379/20 Ryanair v. komissio. Ks. Asioiden tiivistelmät: C 255/46 ja C 255/47 EN Official Journal of the European Union, 3.8.2020.

¹⁹ T-388/20 Ryanair v. komissio. Ks. asian tiivistelmä C 262/49 EN Official Journal of the European Union 10.8.2020.

²⁰ Asia SA.57410 COVID – Recapitalisation of Finnair.

nair varmistaa Suomelle välttämättömät kotimaiset ja kansainväliset lentoliikenne yhteydet. Komissio hyväksyi lisäksi 18. toukokuuta Suomen antaman valtiontakauksen Finnairille myönnettävälle 600 miljoonan euron lainalle.²¹ Finnairin pääomitus ei ole poikkeuksellista sillä esimerkiksi myös Latvia on pääomittanut AirBalticia²² ja Saksa Lufthansaa²³.

Finnairin lisäksi Suomen valtio on antanut takausohjelman merenkulkualan yrityksille²⁴. Suomi on perustanut 3 miljardin tukiohjelman, josta myönnetään julkista tukea suorina avustuksina, pääomasijoituksina, valikoivina veroetuuksina ja ennakkomaksuina, takaisinmaksettavina ennakkoina, valtiontakauksina ja lainoina.²⁵ Suomi ilmoitti komissiolle myös tilapäisten valtiontukipuitteiden nojalla käyttöön otettavasta 2 miljardin euron ohjelmasta, jolla tuetaan covid-19-epidemiasta kärsiviä yrityksiä. Kyseistä ohjelmaa hallinnoi ja toteuttaa valtion erityisrahoitusyhtiö Finnvera Oyj.

Ohjelman tavoitteena on tarjota likviditeettiä koronavirusepidemiasta kärsiville yrityksille, jotta ne voivat jatkaa toimintaansa, tehdä investointeja ja säilyttää työpaikat.²⁶ Lisäksi Suomen valtio on myöntänyt valtiontukea esimerkiksi ravintoloille²⁷ ja maatalouden alkutuotannolle²⁸.

Kilpailuneutraliteetti

Suomessa säädetään kansallisesti kilpailulaissa (948/2011)²⁹ ns. kilpailuneutraliteetista. Kilpailuneutraliteetilla tarkoitetaan julkisen ja yksityisen elinkeinotoiminnan tasapuolisia toimintaedellytyksiä markkinoilla. Kilpailuneutraliteettia koske-

vien kilpailulain säännösten tavoitteena on varmistaa, että yksityisten kanssa samoilla markkinoilla kilpailevat julkiset toimijat eivät saa kilpailuetua, joita yksityiset toimijat eivät voi saada. Tällainen julkisen toimijan saama etu voi vääristää kilpailua. Kilpailuneutraliteettiongelmiensa taustalla oleva toiminta voi olla myös valtiontukisääntöjen vastaista, mutta KKV:lla ei ole toimivaltaa valvoa EU:n valtiontukisääntöjen noudattamista.

Komission valtiontukilinjauksilla on suoraa vaikutusta myös kansallisten kilpailuneutraliteettisäännösten soveltamiseen. Komissio on hyväksynyt yllä todetulla tavalla tilapäiset valtiontukipuitteet talouden tukemiseksi koronavirusepidemian aikana. Tilapäisten valtiontukipuitteiden avulla voidaan lievittää yritysten kohtaamaa likviditeettivajetta ja varmistaa, että epidemian aiheuttamat häiriöt eivät heikennä yritysten elinkelpoisuutta.

KKV ei voi puuttua kansallisen neutraliteettisääntelyn perusteella tukiin, jotka komissio on hyväksynyt osana valtiontukiin liittyvää valvontaansa. Kilpailulain neutraliteettisäännöksiä ei siten sovelleta myöskään tukiin, jotka täyttävät tilapäisten valtiontukipuitteiden edellyttämät vaatimukset.

3 Yritysten välinen yhteistyö

Horisontaalinen yhteistyö

Koronaviruspandemia

Euroopan kilpailuviranomaisten verkosto (ECN) antoi 23. maaliskuuta 2020 julki linjauksen, jonka

²¹ Asia SA.56809 COVID-19: State loan guarantee for Finnair.

²² Asia SA.56943 COVID-19: Recapitalization of Air Baltic – Latvia.

²³ Asia SA.57153 COVID-19 – Aid to Lufthansa.

²⁴ Asia SA.57192 Loan guarantee scheme for maritime enterprises under the Temporary Framework for State aid measures to support the economy in the current COVID-19 outbreak.

²⁵ Asia SA.56995 COVID-19: Framework Scheme for State aid measures (section 3.1 of the Temporary Framework).

²⁶ Asia SA.57059 COVID-19: Loan guarantee and subsidised interest rate loan scheme for undertakings most affected by COVID-19.

²⁷ Asia SA.57284 COVID-19: Finnish damage compensation scheme for restaurants.

²⁸ Asia SA.57231 COVID-19: Temporary aid in favour of undertakings in primary agriculture production affected by the Covid-19 outbreak.

²⁹ Lisäksi kilpailuneutraliteettia koskevia säännöksiä sisältyy esimerkiksi lakiin kuntalain muuttamisesta (HE 32/2013 vp).

mukaan koronaviruksen aiheuttama poikkeuksellinen tilanne saattaa aiheuttaa yrityksille tarpeen tehdä yhteistyötä varmistaakseen tuotteiden tarjonnan ja jakelun kuluttajille.³⁰ Koronaviruspandemian aiheuttamissa olosuhteissa viranomaiset eivät puutu aktiivisesti välttämättömiin ja väliaikaisiin toimenpiteisiin, jotka on toteutettu riittävän saataavuuden turvaamiseksi. Toimenpiteillä tarkoitetaan esimerkiksi poikkeustilanteisiin liittyvää yritysten välistä tietojenvaihtoa.

Poikkeuksellisista olosuhteista johtuva välttämätön ja väliaikainen toiminta ei olisi ongelmallista. Tämä johtuu siitä, että toimenpiteet eivät joko rajoittaisi kilpailua tai ne tuottaisivat sellaisia tehokkuusetuja, jotka todennäköisesti ylittäisivät kilpailua rajoittavat vaikutukset. Myös International Competition Network on julkaissut samankaltaisen linjauksen 8. huhtikuuta 2020.³¹

Komissio on sittemmin myös ilmaissut valmiutensa ohjeistaa yrityksiä erityisissä yhteistyöaloiteissa, joilla on EU-ulottuvuus, ja jotka on pantava nopeasti täytäntöön koronaviruspandemian torjumiseksi tehokkaasti, ja joissa on edelleen epävarmuutta siitä, ovatko tällaiset aloitteet yhteensopivia EU:n kilpailulainsäädännön kanssa.³²

Poikkeustilanteisiin liittyvien julkaisujen lisäksi komissio on aiemmin antanut useita horisontaalisista³³ ja vertikaalisista³⁴ yhteistyötä koskevia yleisempiä suuntaviivoja, joiden on tarkoitus auttaa yrityksiä arvioimaan liiketoimintajärjestelyidensä yhteensopivuutta EU:n kilpailulainsäädännön kanssa. Suun-

taviivoja on tarkoitus soveltuvin osin soveltaa myös poikkeustilanteissa.

Komission puitetiedonanto

Komissio julkaisi 8. huhtikuuta 2020 kilpailulainsäädäntöä koskevan ns. väliaikaisesti sovellettavan puitetiedonannon koronaviruspandemian poikkeusoloihin liittyen³⁵. Puitetiedonannossa käsitellään erityisesti terveydenhuoltoalaa. Komissio on kuitenkin todennut vastaavia kriittisiä tarjonnan häiriöitä voivan esiintyä myös muilla aloilla eikä puitetiedonantoa siten ole rajattu yksinomaan terveydenhuoltoalaan.³⁶

Tilapäisten puitteiden tarkoituksena on selvittää niitä arviointiperusteita, joita komissio käyttää arvioidessaan yhteistyöhankkeita, joilla pyritään puuttumaan välttämättömien tuotteiden ja palvelujen puutteeseen koronaviruspandemian aikana. Tilapäinen puitetiedonanto kattaa siten yritysten välisen yhteistyön välttämättömien tuotteiden sekä palvelujen tarjonnan ja riittävän jakelun varmistamiseksi koronaviruspandemian aikana. Komissio on erityisesti maininnut yhteistyön kriittisten sairaalalääkkeiden tarjonnan optimoimiseksi.

Käytännössä yritysten täytyy kuitenkin itse arvioida sopimustensa ja käytäntöjensä laillisuus. Tämän vuoksi tilapäisten puitteiden tavoitteena on myös ohjeistaa yrityksiä itsearvioinnin helpottamiseksi. Poikkeuksellisen tilanteen takia komissio on ilmoittanut kuitenkin pyrkivänsä auttamaan yrityk-

³⁰ Antitrust: Joint statement by the European Competition Network (ECN) on application of competition law during the Corona crisis.

³¹ ICN Steering Group Statement: Competition during and after the COVID-19 Pandemic, April 2020.

³² Edelleen yhtenä ad hoc -toimena voidaan mainita komission yrityksille antama mahdollisuus pyytää sähköpostitse ohjeita väliaikaisen puitetiedonannon sisällä ja sen ulkopuolella.

³³ Suuntaviivat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan soveltamisesta horisontaalista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin 2011/C 11/01; Suuntaviivat perustamissopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta (2004/C 101/08).

³⁴ Suuntaviivat vertikaalisista rajoituksista 2010/C 130/01.

³⁵ Tilapäiset puitteet yritysten yhteistyöhön liittyvien kilpailunrajoituskysymysten arvioimiseksi meneillään olevasta covid-19-epidemiasta johtuvissa kiireellisissä tilanteissa (2020/C 116 I/02).

³⁶ Euroopan komission lehdistötiedote: Kilpailunrajoitukset: Komissiolta ohjeistusta yritysten välisen rajoitetun yhteistyön sallimisesta kriittisten sairaalalääkkeiden saannin turvaamiseksi koronavirusepidemian aikana, 8. huhtikuuta 2020.

siä yhteistyösuunnitelmiansa laillisuuden arvioimisessa ja toteuttamaan riittävät toimet, joilla estetään pitkän aikavälin kilpailunvastaisten vaikutusten syntyminen.³⁷

Yritysten välisen suoran yhteistyön arviointikriteerit

Tarjonnan lisäämiseksi tarpeelliset toimet kuten varaston kohdentaminen ja erilaiset tuotannon mukauttamistoimet saattavat erityisesti terveydenhuoltoalalla vaatia kaupallisesti arkaluonteisten tietojen vaihtoa. Lisäksi saattaa muodostua tarpeelliseksi esimerkiksi koordinoita mitä lääkettä kukin tuottaa. Koordinoinnilla estettäisiin tilanne, jossa kaikki yritykset keskittyisivät ainoastaan yhteen tai muutamaaan lääkkeeseen ja muut lääkkeet olisivat alituotannossa.

Tällaisen tietojenvaihdon ja koordinoinnin yritysten välillä voi normaaleissa olosuhteissa lähtökohtaisesti katsoa olevan ongelmallista EU-kilpailusääntöjen näkökulmasta. Komission näkemyksen mukaan tällaiset toimenpiteet on kuitenkin perusteltua sallia koronaviruspandemian aiheuttaman kriisitilanteen vuoksi. Kyseiset toimet eivät näyttäydy ongelmallisina EU-kilpailusääntöjen kannalta tai ainakaan ne eivät muodosta komissiolle valvonnan painopistettä (hätätilanteen ja väliaikaisen luonteen vuoksi) siltä osin kuin ne:

- (i) ovat suunniteltuja ja objektiivisesti välttämättömiä tuotannon tosiasialliseksi lisäämiseksi tehokkaimmalla tavalla, jotta voidaan välttää välttämättömien tuotteiden tai palveluiden tarjonnan puute - kuten sellaisten, joita käytetään koronaviruspotilaiden hoitoon;
- (ii) ovat luonteeltaan tilapäisiä (ts. sovelletaan ainoastaan niin kauan kuin on olemassa puuteriski tai joka tapauksessa koronaviruspandemian aikana); ja
- (iii) eivät ylitä sitä, mikä on ehdottoman välttämättöntä tarjonnan puuttumisen korjaamiseksi tai välttämiseksi.

Tilapäisissä puitteissa asetetut kriteerit vaikuttavat ainakin osittain olevan linjassa ns. tehokkuuspuolustuksen kanssa. Tehokkuuspuolustukseksi kutsutaan SEUT 101 artiklan 3 kohdassa säädettyä poikkeusta, jonka nojalla taloudellista tehokkuutta edistävät sopimukset ja menettelyt, joista hyötyy myös kuluttaja, eivät ole EU:n kilpailusääntöjen vastaisia, vaikka niillä olisikin kilpailua rajoittavia vaikutuksia. Tehokkuuspuolustuksen soveltuminen edellyttää neljän edellytyksen täyttymistä samanaikaisesti:

- Tehokkuuskriteeri, tuotannon tai jakelun tehostuminen tai tekninen tai taloudellinen kehitys
- Kuluttajahyötykriteeri, kohtuullinen osuus hyödyistä täytyy mennä kuluttajille
- Välttämättömyyskriteeri, rajoitusten täytyy olla välttämättömiä tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi
- Kilpailunsäilymiskriteeri, kilpailu ei saa poistua merkittävältä osalta kyseessä olevia tuotteita tai palveluita³⁸

Komission tilapäisissä puitteissa mainituissa kriteerit täyttävissä tilanteissa ainakin tehokkuuskriteeri, kuluttajahyötykriteeri ja välttämättömyyskriteeri näyttäisivät täytyvän.

Komissio asettaa yhteistyötä tekeville yrityksille myös laajat dokumentointivelvollisuudet tietojenvaihtoa ja yritysten välisiä sopimuksia koskien. Yritysten tulee olla valmiita antamaan ne komissiolle pyynnöstä.

Yhteistyö on myös sallittua, mikäli viranomaiset pyytävät yrityksiä tekemään yhteistyötä tilapäisesti. Tavoitteena tällöin on mahdollistaa reagointi kiireelliseen tilanteeseen (esim. tuotannon ja toimituksen järjestäminen kiireellisen tarpeen täyttämiseksi koronavirusta koskevan terveydenhuollon toiminnan ylläpitämiseksi).

Tilapäisten puitteiden mukaan yritykset voivat myös tehdä yhteistyötä ns. kolmannen riippumattoman tahon (kuten toimialajärjestön, ulkopuolisen neuvonantajan tai palveluntarjoajan) välityksellä.

³⁷ Tilapäiset puitteet yritysten yhteistyöhön liittyvien kilpailunrajoituskysymysten arvioimiseksi meneillään olevasta covid-19-epidemiasta johtuvissa kiireellisissä tilanteissa (2020/C 116 I/02), kohdat 6 ja 7.

³⁸ Ks. esim. *Leivo, Kirsi – Leivo, Timo – Huimala, Hannele – Huimala, Mikko*: EU:n ja Suomen kilpailuoikeus. Helsinki 2012 s. 177.

Tehtäväksi voidaan antaa esimerkiksi raaka-aineiden yhteiskuljetusten koordinointi sekä tuotanto- ja kapasiteettitietojen kerääminen ilman, että yksittäisiä yrityksiä koskevia tietoja vaihdetaan. Tällaisen yhteistyön ei katsota aiheuttavan kilpailuoikeudellisia ongelmia olettaen, että tarpeelliset suojatoimet on toteutettu komission suuntaviivoissa SEUT 101 artiklan soveltamisesta horisontaalisiin yhteistyösopimuksiin esitetyllä tavalla.

Komissio on lähtenyt siitä, että kilpailuviranomaisen antama suullinen ohjeistus yhteistyöstä olisi useimmissa tilanteissa yrityksille riittävä. Poikkeuksellisesti komissio on tarjonnut yrityksille myös mahdollisuutta saada kirjallisesti vahvistus tarkkaan määritellyistä yhteistyöhankkeista, joilla on EU-oikeudellinen ulottuvuus. Kirjallisen vahvistuksen saamiseksi yhteistyöhankke on lisäksi toteutettava nopealla aikataululla koronaviruspandemian vaikutuksiin puuttumiseksi tehokkaasti. Kirjallinen vahvistus tulee kyseeseen etenkin tilanteissa, joissa on vielä epävarmuutta yhteistyöhankkeen yhteensopivuudesta EU:n kilpailusääntöjen kanssa.

Mielenkiintoisesti komissio on siten väliaikaisesti tuonut takaisin EU:n kilpailusääntöjen modernisaation yhteydessä vuonna 2004 kuopatus ns. *comfort letterin* mahdollisuuden. Komissio antoi ensimmäisen ”*comfort letterinsä*” 8. huhtikuuta 2020 yli viiteentoista vuoteen. Kirjallinen vahvistus annettiin *Medicines for Europe* -järjestölle. Vahvistuksella hyväksyttiin yhteistyöhankke, jolla järjestön jäsenet ja muut lääkevalmistajat pyrkivät turvaamaan koronaviruspotilaiden hoidossa tarvittavien kriittisten sairaalalääkkeiden saatavuuden. Yhteistyön tarkoituksena on tuotannon (ja sitä kautta tarjonnan) kasvattaminen tehokkaimmalla tavalla sekä mahdollisesti myös jakelun parantaminen.

Yhteistyölle asetettiin kuitenkin useita ehtoja. Kaikki halukkaat lääkevalmistajat tulee esimerkiksi ottaa mukaan yhteistyöhön. Yritysten välinen tietojenvaihto tulee rajoittaa kilpailuoikeuden näkökulmasta odotetusti siihen, mikä on välttämätöntä

tavoitteiden saavuttamiseksi. Lisäksi tietoa jaetaan osallistuville yrityksille ainoastaan kootussa muodossa eikä esimerkiksi hinnoista saa keskustella. Komissio asettaa yritysten saataville valvotun foorumin, jossa arkaluonteista tietoa voidaan vaihtaa ja myös kontrolloi yritysten välistä tietojenvaihtoa. Yhteistyötä koskevat tapaamisten pöytäkirjat ja yritysten väliset sopimukset on jaettava komission kanssa. Ajallisesti yhteistyö on rajoitettu kyseessä olevien lääkkeiden puuteriskin päättymiseen.

Lievennysten ohella on myös käynyt selväksi, että poikkeusaika ei kuitenkaan anna perustetta kartellisoitua vaikkakin yllä todetusti jossain määrin normaalia laaja-alaisempi yritysten välinen yhteistyö olisikin sallittu. Esimerkiksi ECN toi esiin aiemmin mainitussa linjauksessaan³⁹, että kilpailuviranomaiset eivät epäröi puuttua yritysten välisiin kartelleihin, joilla pyritään nostamaan hintoja kuluttajien vahingoksi. Myös esimerkiksi KKV on julkisesti viestinyt tiukasta suhtautumisesta kartelleihin poikkeustilan aikana.⁴⁰

Havaittuja poikkeustoimia kilpailulainsäädännön soveltamisessa Euroopassa

KKV on ilmoittanut ottavansa huomioon koronaviruksen aiheuttaman poikkeuksellisen tilanteen kilpailulakia sovellettaessa ECN:n linjauksen mukaisesti. KKV on lisäksi ilmoittanut noudattavansa komission puitetiedonannon periaatteita ja olevansa valmis antamaan ohjeistusta yhteistyön sallittavuudesta kansallisella tasolla.

Norjassa annettiin koronaviruspandemian vuoksi väliaikainen poikkeus kilpailulainsäädännöstä kuljetusalalle, jolla mahdollistetaan henkilöiden ja tavaroiden kuljetuksen ylläpitäminen. Tarkoituksena on varmistaa, että kansalaisilla on käytettävissään tarvittavat tavarat ja palvelut. Poikkeuksen sallimalla yhteistyöllä on taattava resurssien tehokas käyttö ja kuluttajien etujen huomioon ottaminen. Norjan kilpailuviranomaiselle on ilmoitettava, jos

³⁹ Antitrust: Joint statement by the European Competition Network (ECN) on application of competition law during the Corona crisis.

⁴⁰ KKV tiedote: Koronaviruksen aiheuttama poikkeustilanne vaikuttaa kilpailulain soveltamiseen, 23. maaliskuuta 2020.

poikkeusta käytetään. Määräyksiä sovellettiin aluksi kolme kuukautta 18. maaliskuuta alkaen.⁴¹ Tämän jälkeen poikkeusta jatkettiin 30. syyskuuta 2020 asti.⁴² Kyseisen poikkeuksen perusteella on sallittu ns. vähimmäispalveluiden ylläpitämiseksi tarpeellinen aikataulujen koordinointiin liittyvä yhteistyö Norwegianin ja SASin välillä.

Italiassa kilpailuviranomainen taas antoi hyväksynnän yhteistyölle liittyen hengityssuojainten jakeluun.⁴³ Yhteistyön piirissä hankitaan yhdessä kertakäyttöisiä hengityssuojaimia ja sovitaan niiden jakamisesta jakelijoiden välillä yhteisesti sovitulla ostohinnalla. Yhteistyö oli ajallisesti rajoitettu 30. kesäkuuta 2020 asti. Kilpailuviranomainen katsoi komission konsultoinnin jälkeen, että yhteistyön tavoitteena oli tuotteiden tehokas ja tasapuolinen jakelu joka puolella Italiaa. Yhteistyö varmistaa, että kaikki saavat välttämättömiä tuotteita apteekkeista. Lievennyksistä huolimatta kilpailuviranomaiset ovat julkisesti korostaneet kiinnostävänsä erityistä huomiota siihen, että kuluttajien terveyden suojelemiseksi välttämättömänä pidettäviä tuotteita (esimerkiksi kasvonaamarit ja desinfiointigeeli) on saatavana kilpailukykyisin hinnoin.

Koronaviruspandemia pääosin aiheutti väliaikaisen keskeytyksen kilpailuviranomaisten yllätystarkastuksiin. Osaltaan yllätystarkastukset on sittemmin taas otettu käyttöön. Esimerkiksi Hollannin kuluttaja- ja markkinaviranomainen ilmoitti 12. kesäkuuta 2020, että se on ryhtynyt jälleen tekemään yllätystarkastuksia ja kuulemisia osana tutkintoja, jotka liittyvät yhtiöiden mahdollisiin rikko-

muksiin. Viranomaisen kyseiset toimet olivat olleet keskeytettynä kolmeksi kuukaudeksi koronaviruksen leviämisen rajoittamiseksi.⁴⁴ Samoin Kreikan kilpailuviranomainen ilmoitti jo toukokuussa, että yllätystarkastukset voivat ja niiden täytyy jatkaa turvatoimenpiteitä noudattaen.⁴⁵ Suomessa KKV ei ole virallisesti ottanut kantaa yllätystarkastusten jatkumiseen tai keskeytykseen.

Muista toimista voidaan mainita esimerkiksi Ranskan päätös keskeyttää yhtiöiden kahden kuukauden vastausaika kilpailuoikeudellisiin kanteisiin 17. maaliskuuta 2020 alkaen. Vastausaika alkoi kulua jälleen 12. toukokuuta 2020.⁴⁶ Italian kilpailuviranomainen taas keskeytti 1. huhtikuuta 2020 kaikki sen aikaiset ja tulevat määräajat kilpailuoikeudellisten seuraamusmaksujen maksamiselle koronaviruspandemian johdosta. Seuraamusmaksujen, joiden eräpäivä oli 23.2.–15.4.2020, uusi eräpäivä on 1. lokakuuta 2020.⁴⁷

Vertikaaliset kilpailunrajoitukset

EU:n kilpailuoikeudessa suhtaudutaan erittäin kielteisesti minimijälleenmyyntihintojen ja määrähintojen asettamiseen jakeluosimuksissa ja muissa vertikaalisissa sopimuksissa. Sen sijaan enimmäishintojen asettamiseen suhtaudutaan yleisesti huomattavasti sallivammin. Toisin kuin minimihintojen, enimmäisjälleenmyyntihintojen hyväksyttävyyden voidaan helpommin perustella kuluttajahyödyllä.

Enimmäishintoja koskeva keskustelu on useaan otteeseen nostanut päätänsä koronakriisin yhteydes-

⁴¹ Konkurransetilsynet: Transportation sector is granted temporary exception from the Competition Act, 19. maaliskuuta 2020.

⁴² Konkurransetilsynet: Melding av samarbeid under forskrift om midlertidig unntak fra konkurranseloven § 10 for samarbeid i luftfartssektoren.

⁴³ Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato: COVID-19 – Verificata la compatibilità concorrenziale degli accordi di cooperazione tra imprese per distribuzione mascherine e dello schema di moratoria per credito al consumo predisposto da Assofin, 1. kesäkuuta 2020.

⁴⁴ Authority for Consumers and Markets: ACM resumes dawn raids, interrogations, and public hearings, 12. kesäkuuta 2020.

⁴⁵ Viranomaiset esimerkiksi käyttävät hengityssuojaimia ja ainoastaan kaksi viranomaista on yhtä aikaa samassa huoneessa. Dawn raids can and must go on despite Covid-19, says Greek competition chief *Lianos*. Source: MLex.com — © copyright 2019 MLex Market Insight.

⁴⁶ Autorité de la concurrence: Reinstatement of deadlines for responding to statements of objections and reports, 11. toukokuuta 2020.

⁴⁷ Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato: Emergenza coronavirus, sospensione dei termini di pagamento delle sanzioni, 1. huhtikuuta 2020.

sä. Esimerkiksi hengitysmaskien ja muiden hygieniatuotteiden puutetilanteissa nousee esiin riski hintojen karkaamisesta kohtuuttoman korkeiksi.

Tähän asiaan on havahduttu myös kilpailuviranomaisten toimesta. Esimerkiksi ECN on linjauksessaan korostanut, että nykyiset kilpailusäännökset antavat valmistajille useissa tilanteissa mahdollisuuden asettaa tuotteilleen enimmäishinnan.⁴⁸ Enimmäishinnan määrittäminen voi koronakriisin kaltaisessa tilanteessa olla tarpeellista kohtuuttomien hintojen muodostumisen estämiseksi jälleenyntiasolla. Kyse on siten lopulta kuluttajan edun suojaamisesta.

Käytännössä esimerkiksi Kreikan viranomainen on ilmoittanut, että se ei puutu kriisiaikana tarjonnan puutteiden välttämiseksi tehtyihin toimenpiteisiin, jotka liittyvät enimmäisjälleenyntihinnan määrittämiseen tai suositushintoihin jakelu- tai jälleenyntisopimuksissa.⁴⁹

4 Määrävän markkina-aseman väärinkäyttö

Koronakriisi ei ole tarkoittanut yksinomaan sallivampaa asennetta ja liennytyksiä kilpailusääntöjen soveltamiseen. Osana koronatoimia kilpailuviranomaiset ovat julkisesti linjanneet tiukan asennoitumisen erityisesti koronakriisiin liittyviä välttämättömyshyödykkeitä, kuten hengityssuojaimia, koskevaan määrävän markkina-aseman väärinkäyttöön.

EU-alueella on saatu viitteitä siitä, että kilpailuviranomaiset myös noudattaisivat kyseistä linjausta. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa kilpailuviranomainen aloitti kesäkuussa 2020 tutkinnan määrävän markkina-aseman väärinkäytöstä liittyen kohtu-

tomiin hintoihin käsidesituotteissa. Tutkinta koski neljää apteekkia ja lähikauppaa. Noin kuukausi tutkinnan avaamisesta kilpailuviranomainen kuitenkin sulki kolme näistä tutkinnasta todeten, että on epätodennäköistä hintojen olevan kilpailulain vastaisia.⁵⁰ Myös esimerkiksi Espanjassa kilpailuviranomainen on aloittanut tutkintoja kohtuuttomista hinnoitteluista esimerkiksi koskien vesi-alkoholigeeljejä.⁵¹

Toisaalta näyttäisi myös siltä, että ainakin josain määrin toimia on tehty myös muun kuin määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskevan kiellon nojalla. Joissakin Euroopan maissa on otettu käyttöön hintasääntely. Ranskassa on asetettu hinnat vesi-alkoholihuuhteille ja kirurgisille kasvomaskeille.⁵² Portugali taas on asettanut maksimissaan 15 prosentin voittomarginaalin suojarusteille ja alkoholipohjaisille desinfiointiaineille.⁵³ Näihin toimiin kilpailuviranomaisilla ei ollut toimivaltaa. Toisaalta esimerkiksi Norjassa kilpailuviranomaiselle on annettu myös toimivalta hyödyntää ns. ”Price Policy Actia”. Kyseinen laki kieltää kohtuuttomat hinnat ja kauppaehtot. Se antaa myös mahdollisuuden viranomaiselle säädellä tärkeiden tuotteiden ja palveluiden hintoja. Norjan kilpailuviranomainen varoitti koronaviruspandemian alkuvaiheilla, että se tulee soveltamaan lakia tarpeen vaatiessa.⁵⁴

Ylipäänsä voidaan kysyä, missä määrin määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä lopulta voidaan pitää toimivana työkaluna koronakriisin kaltaisissa akuuteissa tilanteissa? Eittämättä väärinkäyttöön liittyy merkittävä taloudellinen riski. Toisaalta kohtuuttoman hinnoittelun osoittaminen määrävän markkina-aseman väärinkäyttönä ei ole

⁴⁸ Antitrust: Joint statement by the European Competition Network (ECN) on application of competition law during the Corona crisis.

⁴⁹ Hellenic Competition Commission: Press Release - Application of competition rules, 23. maaliskuuta 2020.

⁵⁰ Competition and Markets Authority: Statement regarding the CMA’s decision to close certain investigations into suspected charging of excessive and unfair prices for hand sanitiser products during the coronavirus (COVID-19) pandemic, 13 July 2020.

⁵¹ Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia: COVID-19 Denuncias y consultas relacionadas con la aplicación de las normas de competencia, 7. huhtikuuta 2020.

⁵² Décret n° 2020-293 du 23 mars 2020 prescrivant les mesures générales nécessaires pour faire face à l’épidémie de COVID-19 dans le cadre de l’état d’urgence sanitaire; Ministère de L’économie et des Finances: Encadrement des prix des masques de type chirurgical et enquêtes sur les masques grand public, 1. toukokuuta 2020.

⁵³ Decreto-Lei no. 14-E/2020 of 13 April.

⁵⁴ Konkurransetilsynet: Will prevent unreasonable or excessive price hikes, 30. maaliskuuta 2020.

mitenkään nopea prosessi eikä sen osoittaminen ole käytännössä kovinkaan helppoa. Määräävän aseman väärinkäytössä ensinnä tulee osoittaa, että kyseinen yritys on määräävässä asemassa, joka on usein jo itsessään haasteellista. Toiseksi myös kohtuuttoman hinnoittelun osoittaminen on käytännössä vaikeaa. Tässä mielessä voitaneen perustellusti kysyä, minkälaista todellista yleisestäävyyttä määräävää markkina-asemaa koskevalle säännökselle voidaan antaa koronakriisin kaltaisia nopeita toimenpiteitä edellyttäviä tilanteita ajatellen.

Koronaviruspandemian aikana useista tuotteista on tullut välttämättömiä, kuten esimerkiksi hengityssuojaimista ja käsidesistä. Kun on kyse tuotteesta, jonka kysyntä on todella suurta, muutkin kuin määräävässä asemassa olevat yritykset saattavat nostaa hintoja jopa kohtuuttomalla tavalla. Tällaisessa tilanteessa kilpailuviranomainen ei voi puuttua hinnoitteluun määräävän markkina-aseman väärinkäytön perusteella. Myöskään tästä näkökulmasta määräävää markkina-asemaa koskevat säännökset eivät ole välttämättä erityisen tehokas tapaa estää kohtuutonta hinnoittelua.

5 Yrityskauppavalvonta

Yrityskauppavalvonnan erityisjärjestelyt

Koronakriisillä on ollut merkitystä myös yrityskauppavalvontaa ajatellen. Välittömimmin kriisi on näkynyt käsittelyprosessiin liittyvinä muutoksina. Esimerkiksi KKV otti 16.3.2020 alkaen käyttöön erityisjärjestelyjä koronaviruksen vuoksi.⁵⁵ Yrityskauppojen käsittely kärsi viiveistä esimerkiksi siitä syystä, että yrityskauppavalvonnan kannalta keskeisten tietojen saaminen kolmansilta osapuolilta vaikeutui merkittävästi. Yrityskauppailmoitusten jättämistä suositeltiin siirrettäväksi myöhempään ajankohtaan.

Koronaviruspandemia vaikuttaa edelleen tätä kirjoitettaessa yrityskauppavalvontaan myös EU-tasolla. Komissio on ilmoittanut viiveistä yrityskauppaval-

vonnassa ja suositellut mahdollisuuksien mukaan siirtämään yrityskauppailmoituksen jättämistä myöhempään ajankohtaan.

Yrityskauppavalvonnan käsittelymääräaikaisten pidentäminen ja keskeyttäminen

Koronakriisin aiheuttamien haasteiden johdosta hallitus esitti 11. kesäkuuta 2020 eduskunnalle, että yrityskauppojen toisen vaiheen käsittelymääräaikoja pidennettäisiin Suomessa väliaikaisesti.⁵⁶ Lain on tarkoitus olla voimassa 31.10.2020 asti. Pidentämisestä oli aluksi tarkoitus soveltaa yrityskauppoihin, jotka ilmoitetaan KKV:lle lain voimaantulon jälkeen, mutta ennen 1.11.2020. Koska esitystä ei käsitelty ennen eduskunnan kesätaukoa, hallitus antoi 2.7.2020 täydentävän esityksen, jossa ehdotetaan, että käsittelymääräaika pidentävää säännöstä sovellettaisiin takautuvasti 2.7.2020 jälkeen KKV:lle ilmoitettaviin yrityskauppoihin.

Hallituksen esitys pohjaa siihen, että KKV kerää yrityskaupan kilpailuvaikutusten selvittämiseksi tietoa yrityskaupan osapuolten kilpailijoilta, asiakkailta ja tavarantoimittajilta sekä muilta viranomaisilta. Kilpailuvaikutusten selvittämiseksi tarvittavien tietojen saaminen markkinaosapuolilta on hidastunut ja vaikeutunut koronakriisin aikana.

Kilpailulain muotosehdotuksessa yrityskauppojen toisen vaiheen käsittelyaika pidennettäisiin nykyisestä 69 työpäivästä 92 työpäivään. Väliaikaisella muutoksella pyrittäisiin varmistamaan, että KKV pystyy käsittelemään jatkoselvityksiä vaativat yrityskaupat asianmukaisesti ja määräajassa. Ehdotettu muutos ei koske ensimmäisen vaiheen käsittelyä, joka pituus on 23 työpäivää.

Ehdotettu määräaikaisten väliaikainen pidentäminen on Suomessa poikkeuksellinen toimenpide. Toisaalta samansuuntaisia väliaikaistoimia on nähtävissä myös muissa EU:n jäsenvaltioissa. Yrityskauppavalvonnan määräaikoja on pidennetty tai niiden kuluminen on katkaistu useissa Euroopan maissa koronakriisin vuoksi. Esimerkiksi Norjassa määrää-

⁵⁵ KKV tiedote: Erityisjärjestelyjä yrityskauppavalvonnessa 16.3.2020 alkaen.

⁵⁶ HE 99/2020 vp.

aikoja on pidennetty. Myös Norjassa poikkeus on voimassa 31.10.2020 asti. Tanskassa taas keskeytettiin yrityskauppavalvonnan määräajat 18.3.2020 ensin 14 päiväksi⁵⁷, jonka jälkeen keskeytystä jatkettiin 10.5.2020 asti.⁵⁸ Tämän jälkeen sitä jatkettiin vielä uudelleen 17. elokuuta 2020 asti.⁵⁹

Myös Saksassa kilpailuviranomaisen määräaikoja pidennettiin muutoksella Saksan kilpailulainsäädäntöön niiden yrityskauppojen osalta, jotka on ilmoitettu 1. maaliskuuta ja 31. toukokuuta 2020 välisenä aikana. Ensimmäisen vaiheen osalta määräaika pidennettiin kahteen kuukauteen ja toisen vaiheen osalta kuuteen kuukauteen.⁶⁰ Ranskassa yrityskauppavalvonnan määräajat olivat keskeytettynä 26. kesäkuuta 2020 asti.⁶¹

Failing firm -puolustus

Failing firm -puolustus, eli ns. maksukyvyttömän yrityksen puolustus, on yksi keino vakuuttaa kilpailuviranomainen siitä, että tietty yrityskauppa tulisi hyväksyä. Kilpailuviranomainen voi failing firm -puolustuksen perusteella sallia yrityskaupan, jota se ei muuten järjestelystä johtuvista kilpailuongelmista johtuen hyväksyisi. Failing firm -puolustuksen käyttäminen vaatii, että yksi kaupan osapuolista on ajautunut taloudellisiin vaikeuksiin.⁶²

Tehokas failing firm -puolustukseen vetoaminen on käytännössä kuitenkin erittäin haastavaa. Komissio on perinteisesti katsonut kolme edellytystä erityisen olennaisiksi failing firm -periaatteen soveltamisessa. Ensimmäiseksi maksukyvytön yritys jou-

tuisi lähitulevaisuudessa taloudellisten vaikeuksien vuoksi poistumaan markkinoilta, ellei toinen yritys osta sitä. Toiseksi ei ole olemassa vaihtoehtoista ostajaa, joka johtaisi vähemmän kilpailuvastaisen sulautuman syntymiseen. Kolmanneksi maksukyvyttömän yrityksen omaisuus poistuisi väistämättä markkinoilta, jos yrityskauppa ei toteutuisi.⁶³ Kriteerit poikkeuksen soveltamiselle on asetettu korkealle ja käytännössä sen soveltaminen kaatuu helposti näyttöongelmiin. Normaalitylanteessa failing firm -väite toimiikin ainoastaan hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa.

Koronaviruspandemiaan liittyvien yritysten taloudellisten vaikeuksien johdosta failing firm -argumentin hyödyntämisen voisi olettaa lisääntyvän kriisiaikoina. Koronaviruspandemiaan liittyen failing firm -puolustukseen on vedottu esimerkiksi yrityskaupassa, jossa Amazon hankki vähemmistöosakkuuden Deliveroossa (ruoan kotiinkuljetuspalvelu). Kilpailuviranomainen siirsi yrityskaupan toiseen vaiheeseen arvioidakseen sen potentiaalisia kilpailulle haitallisia vaikutuksia tarkemmin. Toisen vaiheen aikana Deliveroo kuitenkin toi esiin, että koronaviruspandemia oli vaikuttanut sen liiketoimintaan negatiivisella tavalla ja se joutuisi poistumaan markkinoilta ilman Amazonin sijoitusta yritykseen. Kilpailuviranomainen katsoi huhtikuussa 2020, että Deliveroon tilanne täytti failing firm -kriteerit. Deliveroon poistuminen markkinoilta olisi ollut haitallisempaa kilpailulle kuin yrityskaupan toteutuminen, joten kilpailuviranomainen antoi väli päätöksen, jolla se hyväksyi väliaikaisesti ("provi-

⁵⁷ Danish Competition and Consumer Authority: Time limits for merger control are suspended for 14 days, 18. maaliskuuta 2020.

⁵⁸ Danish Competition and Consumer Authority: Suspension of time limits for merger review is extended, 16. huhtikuuta 2020.

⁵⁹ Danish Competition and Consumer Authority: Periode med afbrudte frister for fusionskontrol forlænget igen, 9. kesäkuuta 2020.

⁶⁰ Bundeskartellamt: Corona-bedingte Änderungen im GWB treten in Kraft, 28. toukokuuta 2020.

⁶¹ Autorité de la concurrence: Sortie progressive de la période d'urgence sanitaire: reprise des délais légaux, 18. toukokuuta 2020.

⁶² Ks. esimerkiksi Suuntaviivat horisontaalisten sulautumien arvioinnista yrityskeskittymien valvonnasta annetun neuvoston asetuksen nojalla (2004/C 31/03), kohta 89.

⁶³ Ks. esimerkiksi Suuntaviivat horisontaalisten sulautumien arvioinnista yrityskeskittymien valvonnasta annetun neuvoston asetuksen nojalla (2004/C 31/03), kohta 90.

sional findings”) yrityskaupan. Deliveroon taloudellinen asema kuitenkin parantui huomattavasti koronaviruspandemian edetessä. Tällöin kilpailuviranomainen katsoi, että Deliveroon ei enää voinut soveltaa failing firm -puolustusta. Yrityskauppa arvioitiin lopulta sen kilpailuvaikutusten perusteella ja se hyväksyttiin elokuussa 2020.⁶⁴

Komission lähestymistapa näyttäisi seuraavan sen aiemmin esimerkiksi finanssikriisin yhteydessä omaksumaa linjausta. Failing firm -puolustus nousi esille myös finanssikriisin yhteydessä. Komissio oli valmis ottamaan failing firm -puolustuksen huomioon soveltuvissa tilanteissa, mutta siihen ei kuitenkaan finanssikriisin aikana suhtauduttu tavallista lievemmin.⁶⁵ Finanssikriisin aikana komissio jatkoi olemassa olevien yrityskauppavalvonnan linjausten noudattamista.⁶⁶

Komissio on sekä finanssikriisin että koronaviruspandemian yhteydessä katsonut, että failing firm -puolustuksen käyttöön ei suhtauduta olosuhteista huolimatta lievemmin. Komissio ottaa failing firm -puolustusta koskevat argumentit huomioon normaalilla tavalla tutkinnassaan, mutta yrityskauppavalvonnan normaaleja käytäntöjä ei koronaviruspandemian takia pidetä tarpeen lieventää. On kuitenkin mahdollista, että koronaviruspandemian aiheuttaman markkinahäiriön takia failing firm -puolustuksen kriteerit täyttyvät jatkossa useammin.

6 Johtopäätökset

Koronaviruspandemia on vaikuttanut yhteiskuntaan laaja-alaisesti. Pandemia on jälleen yksi hyvä osoitus siitä, että kilpailulainsäädäntö ja -politiikka ovat osa markkinoiden ja talouden toimintaan vaikuttavaa kokonaisuutta. EU:n kilpailulainsäädäntö ja sen soveltamiskäytäntö eivät siten ole ja voi täysin ollakaan immuuneja kriisiaikojen aiheuttamille taloudellisille ongelmille.

EU:n kilpailusäännökset ovat tunnetusti sanamuodoltaan väljästi muotoiltuja. EU-tasolla myös koronan aiheuttamien poikkeusten huomioiminen on ollut mahdollista toteuttaa pitkälti olemassa olevien säännösten tarjoaman joustovaran puitteissa, ilman merkittäviä ja pitkäkestoisia lainsäädäntötoimia erityisesti komission valtiontukea koskevien ns. tilapäisten puitetiedonantojen nojalla.

Kilpailupolitiikka on noussut keskeiseen rooliin. Kilpailulainsäädännön soveltamiskäytäntöön liittyvät lievennykset, linjaukset ja painopisteiden valinnat ovat valikoituneet keskeisiksi kilpailuviranomaisten vaikutuskeinoiksi. Kilpailuviranomaiset julkaisivat varsin nopealla aikataululla sekä kansallisesti että EU/ECN-tasolla soveltamiskäytäntöön liittyviä linjauksiaan. Lisäksi kilpailuviranomaiset avasivat mahdollisuuden normaalia laaja-alaisemman ohjeistuksen ja jopa tietynlaisen kirjallisen ”vahvistuksen” pyytämiseksi. Tästä huomionarvoisimpana voitaneen mainita komission osalta väliaikaisesti paluu reilun viidentoista vuoden takaiseen ”comfort letter” -tyyppiseen käytäntöön.

EU-tasolla tarkasteltuna valtiontukikikysmykset ovat ymmärrettävistä syistä saaneet ylivoimaisesti suurimman huomion. Valtiontukeen liittyvä säännösten joustomahdollisuus näyttäisikin toimineen selvästi merkittävämpänä kilpailusäännösten mahdollistamana keinona vaikuttaa koronakriisin aiheuttamiin taloudellisiin ongelmiin. Toisaalta valtiontukipäätöksistä tehdyt kantelut osoittavat, ettei laaja-alainen valtiontukien mahdollistaminen välttämättä ole automaattisesti ainoastaan myönteinen asia, vaan voi toisesta näkövinkkelistä aiheuttaa merkittäviä kilpailuongelmia. Tässä mielessä esimerkiksi ns. kansallisten kruununjalokivien (”national champions”) markkina-aseman parantamista kriisin varjolla ei tulisi mahdollistaa.

Samalla on kuitenkin myös ollut mielenkiintoista havaita, että yritysten väliseen horisontaaliseen

⁶⁴ Competition and Markets Authority: Anticipated acquisition by Amazon of a minority shareholding and certain rights in Deliveroo, Final report, 4 August 2020.

⁶⁵ Gerard, Damien: EC competition law enforcement at grips with the financial crisis: Flexibility on the means, consistency in the principles, Concurrences N° 1-2009, kohta 28.

⁶⁶ Gerard, Damien: EC competition law enforcement at grips with the financial crisis: Flexibility on the means, consistency in the principles, Concurrences N° 1-2009, kohta 31.

ja vertikaaliseen yhteistyöhön liittyvät lievennykset ja linjaukset ovat nousseet selväpiirteisemmin esille keinoina taklata koronan aiheuttamaa kriisiä. Horisontaalinen yhteistyö on tietyiltä osin katsottu normaalia laajemmin mahdolliseksi. Samoin esimerkiksi enimmäishintojen asettaminen korona-kriisin kannalta kriittisille tuotteille näyttäisi muodostuneen jopa suositeltavaksi toimintamalliksi.

Toisaalta kriisin yhteydessä on osoittautunut selväksi, etteivät kriisiajatkakaan anna oikeutusta sille, että niiden varjolla mahdollistettaisiin kilpailunrajoituksia, joista aiheutuisi merkittäviä negatiivisia markkinavaikutuksia. Kilpailuviranomaisten linjauksista on käynyt selväksi, että esimerkiksi kartelleihin tai kriisitilannetta hyväksikäyttämään pyrkivään määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön, esimerkiksi hygieniatuotteiden ylihinnottelua koskien, suhtaudutaan vähintäänkin normaalitilannetta vastaavalla vakavuudella. Tosin kysyä sopii, missä määrin erityisesti määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskevat kilpailusäännöt lopulta tarjoavat tehokkaan keinon puuttua kriisin aiheuttamiin akuutteihin ilmiöihin, kuten välttämättömien hygieniatarvikkeiden tai muiden välttämättömyystuotteiden merkittävään ylihinnotteluun. Useissa valtioissa erityisesti ylihinnottelua onkin katsottu tarpeelliseksi estää erillisillä väliaikaisilla hinnoitteluun liittyvillä säännöksillä.

Yrityskauppavalvontaan kriisi näyttäisi vaikuttaneen lähinnä prosessuaalisessa mielessä pidem-

pinä käsittelymääräaikoina, väliaikaisena yllätystarkastusten puuttumisena jne. Substanssimielessä sen sijaan ei merkittäviä muutoksia näyttäisi ainakaan tähän mennessä tapahtuneen. Tämä näyttäisi koskevan myös ns. failing firm -puolustusta, jonka sinänsä voisi kuvitella saavan suurempaa merkitystä käsillä olevan kaltaisissa kriiseissä. Tässä mielessä kirjallisuudessa kuvattua komission finanssikriisin yhteydessä soveltamaa “flexibility on the means but consistency in the principles” -lähestymistapaa voitaneen pitää ainakin osaltaan varsin osuvana määritelmänä myös tähänastisia koronakriisistä kertyneitä kokemuksia ajatellen.⁶⁷

Kaiken kaikkiaan voi todeta, että koronaviruspandemian yhteydessä on otettu laaja-alaisesti käyttöön merkittävä osa kilpailusäännösten tarjoamasta työkalupakista. Esimerkiksi finanssikriisin osalta toimia toteutettiin huomattavasti suppeammin ja lähinnä valtioneuvoston liittyen. Toki kriisin luonnekin oli erilainen. Oletettavaa on, että toteutetut toimet tulevat tulevaisuudessakin olemaan riippuvaisia kriisin luonteesta, eikä voida automaattisesti olettaa, että tulevissakin kriisitilanteissa toimet tulevat olemaan yhtä laajoja kuin koronaviruspandemiaan liittyen. Komissio ja kansalliset kilpailuviranomaiset ovat kuitenkin osoittaneet valmiutensa huomioida kriisin edellyttämiä toimia laaja-alaisesti kilpailusäännösten puitteissa.

Mika Oinonen

⁶⁷ Gerard, Damien: EC competition law enforcement at grips with the financial crisis: Flexibility on the means, consistency in the principles, Concurrences N° 1-2009.